

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty

Tiliotteiden säännöllinen vaatiminen toimeentulotukihakemukseen

Kantelija arvosteli Kansaneläkelaitoksen menettelyä toimeentulotukea koskevassa asiassa.

Kantelija kertoi, että Kela pyytää sellaisia tietoja tiliotteista, jotka saattavat vaarantaa toimeentulotukiasiakkaan yksityisyyttä. Kantelija liitti kirjoitukseensa Kelan hänelle antaman vastauksen. Tässä vastauksessa todetaan kirjoituksen mukaan, että ”hyvin arkaluonteisia tietoja, kuten esim. uskonnollisten yhdyskuntien tai poliittisten puolueiden maksuja, joilla ei ole merkitystä tuen myöntämisessä, voi tietosuojavaltuutetun mukaan peittää. Peitetyistä tiedoista tulee kuitenkin käydä ilmi, onko kysymys tulosta tai asiakkaan käytettävissä olevasta varallisuudesta. Tiliotteita pyydetään, jotta voimme seurata taloudellista tilannetta ja tulojen määrää ja esimerkiksi vuokran tai muiden menojen maksuja. Lisäksi tiliotteelta voi ilmetä esimerkiksi elämänhallintaongelmia, velkaantumista, väärinkäytöksiä tai ulkomailta oleskelua, jotka voivat vaikuttaa asiakkaan tilanteeseen”.

Kirjoitus esiteltiin apulaisoikeusasiamies Pasi Pölöselle.

Toimeentulotuen hakijalla on myötävaikutusvelvollisuus hakemuksensa käsittelyyn. Toimeentulotukilain 17 §:n mukaan toimeentulotuen hakijan ja hänen perheenjäsenensä on annettava Kansaneläkelaitokselle kaikki tiedossa olevat toimeentulotukeen vaikuttavat välttämättömät tiedot. Hallintolain 31 §:n mukaan viranomaisen on huolehdittava asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä hankkimalla asian ratkaisemiseksi tarpeelliset tiedot sekä selvitykset. Toimeentulotuki määrätään käytettävissä olevien tulojen ja varojen sekä toimeentulotukilaissa määriteltyjen menojen erotuksen perusteella. Toimeentulotuki on viimesijainen taloudellinen tuki, jota myönnetään vain, jos henkilöllä ei ole muita tuloja tai varoja riittävästi käytettävissään. Pankin tiliotteet voivat siten olla toimeentulotuen määräämisen kannalta välttämättömiä tietoja hakijan mahdollisten rahavarojen selvittämiseksi. Tiliotteen esittäminen varsin pitkältikin ajalta saattaa joissakin tapauksissa olla tarpeen toimeentulotuen tarpeen määräämiseksi.

Tietosuojavaltuutettu on todennut eräässä henkilötietolain soveltamisesta koskeneessa kannanotossaan (TSV 6.9.2012, dnro 982/45/2010), että sosiaalitoimi voi toimeentulotukea myönnettäessä pyytää tiliotteen asiakkaaltaan. Tiliotetta pyydetessä tulee tietosuoja-

valtuutetun kannanoton mukaan kuitenkin myös henkilöiden yksityisyyden suoja ottaa huomioon. Kannanotto koskee sellaisia arkaluonteisia tietoja, joilla ei ole merkitystä toimeentulotukea määrättäessä ja sitä myönnettäessä. Tietosuojavaltuutettu on edelleen katsonut, että tällaiset merkityksettömät ja arkaluonteiset tiedot voidaan tiliotteista peittää.

Mikäli toimeentulotukiasiakas on peittänyt pankkitiliotteestaan arkaluonteisiksi katsomiaan tietoja, joutuu Kelan työntekijä arvioimaan sen, mikä merkitys tällä seikalla on toimeentulotukea määrättäessä. Mikäli sosiaalihuollon asiakas on esittänyt sellaista selvitystä, jossa on peitettyjä tietoja, ei hakemusta kuitenkaan tämän perusteella voida suoraan hylätä.

Mikäli Kansaneläkelaitos ja sen työntekijä katsoo, että peitettyllä tiedolla saattaa olla merkitystä päätöksenteossa, voi se vaatia peitetyn tiedon ilmaisemista. Mikäli asiakas ei toimita Kansaneläkelaitokselle sen vaatimia täydellisiä selvityksiä, on mahdollista, että tällaisten tietojen antamatta jättäminen voi kuitenkin johtaa hakemuksen hylkäämiseen.

Sosiaalihuollon asiakkaan ensisijainen oikeusturvakeino on hakea muutosta häntä koskeviin päätöksiin niihin liitetyn muutoksenhakuohjauksen tai valitusosoituksen mukaisella tavalla. Sosiaalihuollon asiakkaalla on siten mahdollisuus saattaa kysymys vaadittujen selvitysten tarpeellisuudesta ja siis siitä, tuleeko niihin myöntää erikseen toimeentulotukea, viime kädessä tuomioistuimen ratkaistavaksi. Tässä yhteydessä oikaisuvaatimusviranomaisella tai valitusviranomaisella on mahdollisuus arvioida myös peitettyjen tietojen merkitystä päätöksenteossa.

Kantelija epäilee, että Kela välittää saamiaan tietoja myös muille viranomaisille kuten sosiaalitoimelle. Kantelijan mielestä toimeentulotuen maksajalle ei kuulu se, mihin perustoimeentulotuen perusosa käytetään.

Mikäli asiakkaan toimeentulotukea koskevaa asiaa käsitellään sosiaalitoimessa, on sosiaalihuollon viranomaisilla oikeus saada sosiaalihuollon asiakaslain 20 §:n mukaisella tavalla Kelalta ja muilta viranomaisilta välttämättömät tiedot salassa pitovelvollisuuden estämättä, mikäli näitä tietoja tarvitaan toimeentulotukea käsiteltäessä.

Toimeentulotukilain 14 d §:n mukaan Kansaneläkelaitoksen on hakijan pyynnöstä toimitettava hakemus viipymättä asiassa toimivaltaiseen kuntaan tehtyään hakemuksen perusteella päätöksen perustoimeentulotuesta, jos hakija on esittänyt hakemuksessaan muita kuin 7 a tai 7 b §:ssä mainittuja menoja. Tässä yhteydessä Kela luovuttaa myös tiedot säännöksen mukaisesti perustoimeentulotukea koskevasta päätöksestä

Mainitun säännöksen 2 momentin mukaan Kansaneläkelaitoksen on, tarvittaessa yhteistyössä asianomaisen kunnan kanssa, arvioitava, onko asiakkaan täydentävän tai ehkäisevän tuen tarve kiireellinen. Tässä yhteydessä käsitellään asiakkaan salassa pidettäviä säännöksiä tiedon luovutusta tai niiden saantia koskevien säännösten mukaisella tavalla.